

IEDZIMSTOŠO ĀRĒJO PAZĪMJU IZPAUSMES MANU KLASĒSBIEDRU VIDŪ

Darba izpildes laiks 20 minūtes

Darbs pāros

Mērķis

Veidot priekšstatu par pazīmju pārmantošanu no vecākiem, pētot savas ārējās pazīmes.

Sasniedzamais rezultāts

- Novēro un reģistrē iedzimstošās ārējās pazīmes.
- Aprēķina, kāds ir iedzimstošo ārējo pazīmju sastopamības biežums klasesbiedru vidū.

Nepieciešamie resursi

- Darba piederumi: skolēna pierakstu burtnīca, rakstāmpiederumi, zilas un sarkanas krāsas flomāsters, tabula „Cilvēka iedzimstošās ārējās pazīmes” (pielikums).
- Datorprezentācija B_09_02_VM_05_Iedzimtīvās ārējas pazīmes.

Ieteikumi darba organizēšanai

Šajā stundā svarīgi vērst skolēnu uzmanību uz savstarpējo toleranci, norādot, ka neviena no ārējām pazīmēm nav labāka vai sliktāka par citām. Skolēniem ieteicams sadarboties pāros, jo atsevišķas pazīmes pašam ir grūti novērtēt.

Ieteikumi darba vadīšanai

Pētnieciskās darbības posmi	Metodiskie ieteikumi
Eksperimentālā darbība	Stundas sākumā noskaidro, ar ko skolēniem asociējas apgalvojums „ābols no ābeles tālu nekrīt” vai „līdzīgi kā divas ūdens lāses”. Uzklauša skolēnu atbildes un parāda prezentācijas attēlus. Jautā, pēc kādām pazīmēm bērni ir līdzīgi vecākiem dotajos attēlos. Šajā sarunā nonāk pie kopīga secinājuma, ka bērni ir līdzīgi vecākiem. To nosaka iedzimtība. Pārrunā, ka iedzimtība ir organisma spēja nodot savas pazīmes nākamajām paaudzēm. Uz dod skolēniem darba uzdevumu — Novērot un reģistrēt iedzimstošās ārējās pazīmes. Aprēķināt, kāds ir iedzimstošo ārējo pazīmju sastopamības biežums klasesbiedru vidū. Aicina novērtēt sev raksturīgās ārējās pazīmes, izmantojot pielikuma tabulā apkopoto informāciju. Skolēni pierakstu burtnīcā veido tabulu, kurā reģistrē novērojumus. Tabulu var veidot no divām ailēm: 1. ailē – pētāmā pazīme un 2. ailē – pazīmes izpausme (pielikums). Pēc uzdevuma veikšanas kopā ar skolēniem apkopo novērojamu rezultātus. Uz lielas papīra loksnes (vai interaktīvās tāfeles) iepriekš izveido iedzimstošo pazīmju tabulu (pielikums). Ja klase ir neliela, katrs skolēns individuāli tabulā ievēl svītriņu vai krustiņu pie atbilstošās pazīmes. Vēlams, lai zēni savus datus atzīmētu ar zilu flomāsteri, bet meitenes – ar sarkanu, lai varētu secināt, kā dažādas pazīmes izpaužas zēniem un meitenēm. Ja klasē ir daudz skolēnu, tad tabulu varētu aizpildīt tādējādi, ka skolotājs, piemēram, lūdz pacelt roku vienas solu rindas meitenēm, kurām ir uzrakstītā pazīme, saskaita un ieraksta tabulā. Pēc tam to pašu lūdz izdarīt zēniem, tad nākamās solu rindas meitenēm utt. Var norādīt arī skolēnus, kuri saskaita rezultātus. Aicina skolēnus patstāvīgi aprēķināt pētīto pazīmju sastopamības biežumu klasesbiedriem kopā, kā arī salīdzināt tās zēniem un meitenēm. Pazīmju sastopamības biežumu izsaka procentos vai kā daļu no visiem skolēniem, pēc tam aicina uzzīmēt uz tāfeles rezultātu grafiku.
Rezultātu analīze, izvērtēšana	Pēc aprēķinu veikšanas skolotājs aicina izanalizēt iegūtos rezultātus par iedzimstošo ārējo pazīmju sastopamības biežumu. Apspriežot rezultātus, vajadzētu norādīt, kā varētu izskaidrot atšķirības starp zēniem un meitenēm, ja tādas ir. Šajā gadījumā netiek pētītas pazīmes, kas iedzimst saistībā ar X hromosomu, tādēļ atšķirības ir izskaidrojamas galvenokārt ar nepietiekamu pētāmo indivīdu skaitu. Vajadzētu norādīt, lai spriestu objektīvi par rezultātiem, jāizpēta vismaz 100 katra dzimuma pārstāvji. Pēc rezultātu apspriešanas stundas turpmākajā daļā skolotājs skaidro par pazīmju daudzveidīgajām izpausmēm, iedzimtības lomu pazīmju pārmantošanā, izvairoties no tādu jēdzienu lietošanas, kā <i>recesīvs, dominants, homozigots, heterozigots, fenotips</i> u.tml. Ja ir interese, var piedāvāt skolēniem pētīt šo un arī citu (piemēram, auguma garuma, pirkstu formas u.tml.) pazīmju izpausmes savā ģimenē, dzimtā.

Pielikums

Cilvēka iedzimstošo ārējo pazīmju izpausmes

Pētāmā pazīme	Pazīmes izpausme				
Acu krāsa	zila	pelēka	zaļa	brūna	
Matu krāsas tonis	ļoti gaiši (blondi)	pelēcīgi brūni (šateni)	brūni	melni	rudi
Matu forma	taisni		viļņaini	sprogaini	
Vaigu bedrītes	nav		ir	tikai vienam vaigam	
Vasarraibumi	nav		ir		
Deguna garums	īss (<i>mazāk kā 1/3 no sejas garuma</i>)		vidējs	garš (<i>vairāk nekā 1/3 no sejas garuma</i>)	
Auss ļipiņa	pieaugusi		nepieaugusi		